

НАСТАВНА ТЕМА: НОВОВЕКОВНА ФИЛОЗОФИЈА

Наставна јединица: Од трансценденталног до апсолутног субјекта

- немачки класични идеализам-

Увод

Немачки класични идеализам (скраћено НКИ), речено је, као последњи период нововековне филозофије, сажима све претходне напоре да се филозофија изгради као чврст систем, као и потпора свим научним тежњама за извесним (очигледним) истинама и универзалним сазнањима.

Кључни појмови, непознати античкој традицији, који чине основу структуре филозофских система НКИ, а баштине се директно из оба претходна правца, су субјект и објект сазнања, као и њихов однос.

Нарочит значај и улогу одиграло је Декартово откриће *cogito ergo sum*, у смислу свести о сопственим мисаоним процесима, или самосвести - Ја, као непосредно опаженој чињеници покрета свести (саморефлексија), у духу ослобођеном сваке сумње у све што га испуњава или на било који начина вара. Из те чињенице изведена је мислећа супстанција или *res cogitans*, а потом Бог као гарант истине (и када немамо свести) из урођене идеје, и на крају протежна супстанција *res extensa*, или спољашњи свет, који опажамо чулима. Метафизички дуализам ових супстанција, и њихова механичка (спољашња) повезаност, решава се увођењем постојања Бога, под утицајем католицизма језуитске провинијенције.

Трансцендентални идеализам (критицизам)

Имануел Кант као први представник НКИ, чини и одлучујући заокрет, познат у филозофији као коперникански обрт. То је гносеолошки окрет, или померање тежишта са објекта истраживања, на субјект и његове сазнајне моћи као центар.

Критицизам је одређење Кантове филозофије као систематског испитивања граница и могућности сазнања, које он развија кроз своја три дела: Критика чистог ума, Критика практичког ума, и Критика моћи суђења.

Прва Критика одговара на питање: Шта могу да знам? Одговор треба, по Кантовом схватању, тражити у оквиру теорије сазнања која би укључивала и емпиризам и рационализам. Ппемда је искуство временски прво, и ми имамо пуно разноврсних утисака које уређујемо, постоји у нашим сазнајним моћима нешто што је логички прво, и не зависи од искуства, а свему што можемо сазнати обезбеђује општост и нужност, заправо универзалност (важење без изузетка) за којом се трага. То су а priori форме сазнања, каже Кант.

Он, као и Платон, дели сазнајне моћи на чулност, разум и ум.

Чулност на нивоу неосредног односа са стварношћу препознаје предмете као дате у простору и времену, без чега нема услова да се предмет уопште појави у искуству. То су чисте форме опажања, заједничке сваком искуству а потичу од субјекта. Разум повезује опажаје у судовима путем категорија (општих појмова) , које су његове а priori форме. Трансцендентално сазнање је оно које се не бави предметима већ нашим сазнањем предмета уколико је а priori могуће. Ми, коначно, можемо сазнати само феномене (појаве).

Субјективни и објективни идеализам

Ј.Г. Фихте наставља своје учење на полазној претпоставци да субјект ствара предмет сазнања, али по њему, не само као феномен, већ у потпуности. Трансцендентални субјект – Ја производи предмет сазнања и изван њега не постоји никаква „ствар по себи“, остатак.

Стварност постоји само као деловање ума, и то на дијалектички начин. Прва је – теза- $A=A$, или свест Ја о себи (самосвест, субјект), друга – антитеза- свест о разлици, оно што Ја није (објект), и коначно, трећа- синтеза Ја постаје свесно деловања Ја (Ја и не-Ја).

Дијалектичка метода показује да стварност постоји кроз деловање ума, практичког и стваралачког (апсолутно Ја) који се потврђује и испуњава своју слободу у моралном односу према свету.

Место и улога човека у свету је да влада природом, кроз остварење ума и закона у заједници, поштовањем личних права и слобода.

Ф.В.Ј. Шелинг је у оквиру своје филозофије идентитета разликовао, као и Фихте, идеализам (сазнаење света путем свести), и реализам (сазнање свести полазећи од света). Ипак, сматрао је, субјект и објект су равноправни делови јединствене стварности – апсолута. Човек не достиже своју крајњу сврху(апсолут, Бог), ако не пође од основне претпоставке да ум обухвата стварност, $A=A$, а да је и сама природа (којој и сам припада) несвесна интелигенција. Природа је, сматра Шелинг, невидљиви дух, а дух невидљива природа. Пут развоја и настајања једног и другог, истина креће се у супротном смеру. Природа се од стања несвесног, кроз историју деловањем ума развија од неорганске до духовне (интелигенција). Са друге стране, самосвест се остварује у уметничком делу као врхунцу.

Апсолутни идеализам

Филозофију Г.В.Ф. Хегела је најтеже представити, како због њене комплексности и обима, тако и због неразумљивог стила и обухватности садржаја његове терминологије.

Позната као филозофија тоталитета, она обухвата и укључује све претходне филозофске идеје, са тежњом да их кроз историјску димензију дијалектичког развоја представи као пут самоспознаје апсолутног духа. Ово је кључни појам који надилази све претходне противречности и недостатке, које разум у својој ограничениости није могао да појми, сматра Хегел. Носећи у себи карактер вечног, непролазног, узрока читаве стварности, попут Спинозиног *causa sui*, ова филозофска идеја прожима све сегменте Хегеловог система, који он развија као кругове. Та способност спекулативног ума да све обухвати у целину и прикаже у сврховитом саморазвоју, свој врхунац добија управо у систему филозофије Хегела: „Све што је умно стварноје, и све што је стварно мора постати умно“. Сматрао је да после њега ни филозофија, ни историја више неће бити могуће, или ће бар изгубити смисао. Што се из перспективе западноевропске мисли управо и десило. О томе говори савремена филозофија.

Упутство:

Лекција је приложена као рад за додатно истраживање, није обавезна, за одговоре нижег и средњег нивоа.

Задаци (са роком до 06.04.2020.)

1. Истражи, објасни, изложи по избору:

Кантово схватање морала, Хегелово схватање историје.

